

roslav Krležáról szóló egyes írások (melyek feltehetően különböző alkal-
mak kapcsán íródtak) nem mentesek
bizonyos ismétlésektől, melyek elke-
rülhetők lehettek volna, hiszen egy-
azon kötetben megjelent írásokról van
szó. Az egyes szerzők műveinek tar-
talmi ismertetéséről már szótunk Ivo
Andrić esetében, melyeknek mennyi-

ségét szintén kifogásoljuk, függetlenül
attól, hogy azok elsősorban a magyar-
országi olvasóközönség tájékoztatását
szolgálják.

Mindezek természetesen nem von-
nak le semmit azokból az értékekből,
melyeket ismertetésünk bevezető ré-
szében hangsúlyoztunk.

STOJANOVIĆ-KÄICH KATALIN

EGY TÁJNYELV SZÉPSÉGEI

HADROVICS LÁSZLÓ: *Schrifttum und Sprache der Burgenländischen Kroaten
im 18. und 19. Jahrhundert.*

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974.

Érdekes és a szlavisztika tudományá-
nak művelői körében nagy érdeklődést
keltő mű jelent meg nemrégiben Bu-
dapesten, a Magyar Tudományos Aka-
démia kiadásában. Dr. Hadrovics Lász-
ló tanszékvezető egyetemi tanár mű-
véről van szó, melynek címe magyar-
ul: *A nyugat-magyarországi horvátok
irodalmi nyelve a XVIII. és XIX. szá-
zadban.* Az európai tekintélyű tudós
lényegében egy tájnyelvet dolgozott
fel: helyesírás, hangtan, szóképzés,
alaktan és mondattan szempontjából
és történelmi összefoglalást adott.

Tudnunk kell, hogy a törökök Bal-
kán-félszigeti előrenyomulása követ-
keztében a Száva menti és a Száván
túli horvátok is már a XVI. században
hol csoportosan, hol egyénileg elvánd-
oroltak az északi, véleményük sze-
rinti biztonságosabb területekre. Ma
még nehezen lehetne megmondani,
hogy ezek a telepések pontosan hon-
nan vándoroltak északabbra. Egy azon-
ban bizonyos, hogy a ča nyelvjárást
beszélték. Ezek a telepések hazájuk-
tól, testvéreiktől és anyanyelvüktől el-
szakadtak. Tömegkommunikáció hiá-
nyában gyakorlatilag minden kapcsola-
tuk megszűnt véreikkel és hazájukkal.
De ez a nép élt, gazdaságilag és kul-
turálisan is gyarapodott, sőt egyházi
vonatkozásban irodalmi életet is élt.

A Magyarországon letelepedett hor-
vátokkal kapcsolatban tudnunk kell,
hogy a mohácsi csatevesztés hosszú
időre nemcsak megállította, de visz-
sza is vetette az ország és valameny-
nyi népének a fejlődését. Ezenkívül
Nyugat-Magyarországon az 1529. és
1532. évi török pusztítás további mér-
hetetlen károkat okozott. Az ország
területének állandó hadszínterré válása,
a lakosság folytonos vándorlása, a fo-
lyamatos termelőmunka megszűnése, a
rabszolgaszedés okozta létbizonytalan-
ság stabilizálta a feudális viszonyokat.
A reformáció megrendítette a római
egyház tekintélyét és utat nyitott a né-
pi jellegű forradalmi irányzatoknak. Az
idegen elnyomás hazafias jellegűvé is
tette a reformációs mozgalmakat. E-
zért Magyarországon a reformáció nem-
csak szociális, hanem hazafias jelle-
gű mozgalom is volt. De a reformáció
kialakította a kulturális élet új formáit
is. A nemzeti nyelvnek és kultúrának
fejlesztése Magyarországon is előké-
szítette a nemzetné válást. Ez a fo-
lyamat természetesen áttevődött a ma-
gyarokkal együtt élő más nemzetisé-
gekre is.

A reformáció a sajtó erejét is fel-
ismerte és a XVI. században nagyará-
nyú nyomdaalapítás kezdődött. Jellem-
ző volt, hogy a mintegy húsz ismert

magyarországi nyomdából mindössze egy volt katolikus. A reformáció által fellendült kulturális élet egyik nemes ékköve, de egyúttal a magyarországi horvát nemzetiségieknek egyik bőszekege Grgur Mekiníc 1606-ban, Sopronkérésztúron nyomott kétkötetes horvát nyelvű énekeskönyve, mely korának egyik leggazdagabb ilyen jellegű műve. Ez a könyv lényegében az első, amely Magyarországon a nyugati horvátok részére készült. Igaz, e tájnyelv lakói számára már 1568-ban Würtenbergben is megjelent egy prédikációs könyv, melyből máig csak két példány maradt meg. Az egyik Regensburgban, a másik Budapesten az Egyetemi Könyvtárban. Eppen ezért, az 1606. évi énekeskönyv megkülönböztetett jelentőségű, hiszen nemcsak az első Magyarországon nyomtatott horvát tájnyelvű mű, hanem mert csak egy példány maradt ránk. Érdekes a története, hiszen egészen 1962-ig Ljubljánában észrevétlenül maradt, amikor is dr. Marijan Smolnik professzor, könyvtárigazgató felfedezte.

Mekiníc művének első kötetében 160 éneket közöl, a második kötetben pedig 141-et. A két kötet tehát összesen 301 egyházi ének horvát nyelvű szövegét (de több nyelvjárásban) publikálta. A könyv minden dal előtt közli — miután csak szövegeket tartalmazott —, hogy melyik ismert dallamra kell énekelni. A kötetekben szereplő énekeket latinból, németből és magyarból fordították.

Az énekeskönyv körül külföldön máris élénk irodalmi tevékenység keletkezett. De majdnem minden szerző megegyezik abban, hogy nemcsak fordítások szerepelnek benne, hanem eredeti népi alkotások és régi horvát dalok is. Hogy Mekiníc költői képessége, vagy fordítói tehetsége milyen mértékben érvényesült, azt további kutatásoknak kell felderíteniük. De fennáll annak a valószínűsége is, hogy a két kötet nem egy személy munkája. Az énekek nagy része a Nyugat-Németországon, Közép- és Észak-Burgenlandban használatos ča nyelvjárásban íródott. Igaz, vannak énekek što és kaj nyelvjárásban is.

Hadrovics László akadémikus, egyetemi tanár azonban a felsoroltakon kívül további nyelvemlékeket is feldolgozott. Így egy 1625-ből származó bírósi jegyzőkönyvet. A további nyelvemlék sorában azonban bőségeen akadnak már katolikus kiadványok is.

Így egy Győrben készült evangélium 1732-ből, egy 1747-ből származó egyházi mű, egy 1769-ből eredő kézirat, Horvátzsidány és Peresznye szőlőtermelő gazdáinak hegyközségi szabályzata. Mindezeket azért kellett felsorolni, hogy legalább érzékeltetni tudjuk, milyen hosszan tartó felfedező, szervező munkát kellett végeznie Hadrovics professzornak. Hiszen ezek a korai emlékek lényegében egyedi példányok és mindegyiket külön-külön fel kellett fedezni, méghozzá egy tudós-nak, aki azután összesítette a begyűjtött anyagot.

Tudnunk kell, hogy Magyarországon régebben is nagynevű szlavisták tevékenykedtek. Hogy csak az európai híreket említsük: Asbóth Oskár, Melich János, Kniezsa István. Az ő méltó utódjuk: Hadrovics László.

A nagynevű akadémikus már korán foglalkozni kezdett a délszláv kérdéssel. Doktori disszertációja (1934) a Muraköz helyneveit tárgyalja. Majd ezt követte a *Magyar sors a régi horvát költészetben* (1938), *A magyarországi szerb települések újabb szerb irodalma* (1939), *A délszláv nemzeti kultúrák kérdése* (1939), *a Magyar—szláv irodalmi érintkezések* (1942), *A Magyarország és a szerb művelődés* (1942), *A Magyar és délszláv szellemi kapcsolatok* (1944), *a Magyarok és horvátok* (1947), *Az ómagyar Trója-regény nyomai a délszláv irodalomban* (1954) című és számos más mű.

Hadrovics László régóta foglalkozik a nyugat-magyarországi horvátok nyelvével. Talán azért is, mert már a XVIII. század óta nemcsak érdekes, hanem írott horvát regionális nyelv alakult ki Nyugat-Magyarországon. Ezt a nyelvet szokáncsében mind a német, mind a magyar nyelv erősen befolyásolta. Ez a nép nem nemzetlenedett el, ősei nyelvét alakíttgatta, teremtette mai formájára. De a német és a magyar hatáson kívül — hiszen az írott nyelvet régebben a papok ápolták — még jelentős latin és olasz hatásokat is észlelhetünk.

Hadrovics professzor foglalkozott még a magyarországi szláv jövevényszavakkal és a délszlávok magyarországi jövevényszavaival. Legutóbbi művével lényegében megkoronázta nyelvézeti tevékenységét. Ezt a Jugoszláv Tudományos Akadémia értékelte is, mikor nemrégiben beválasztotta tagjai sorába.

Hadrovics Lászlót a nagyközönség mint lexikográfust és szótárak nagy tekintélyű íróját ismeri. Ezért ha új művével kapcsolatban azt mondjuk,

hogy egy gazdag tudós élet egyik leg-szebb gyöngyszeme jelent meg nem-rég a könyvpiacra, akkor megőriztük szükséges tárgyilagosságunkat.

DÁNIEL GYÖRGY

KELET-EURÓPAI FIGYELŐ

SZIKLAY LÁSZLÓ: *Szomszédainkról.*

Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974.

Pontosan már nem emlékszem, ki állapította meg, hogy napjainkban már a múlté az az irodalomszemlélet, amely a magyar irodalmat valami belterjes tenyészetnek ábrázolta, mely felett külön nap süt, melyet nem termékenyítettek meg a nagyvilág szelei. A szabadság birtokában a magyar nép is elindult a felemelkedés, a boldogulás útján. A tudósok legjava is követte ezt az utat. Pedig ahogy a népek nehéz volt az indulás, hiszen a szolgáorban tartott tömegek nem ismerték nemzeti múltjukat, s ezért sokszor nehezen tudták a nemes szemet megkülönböztetni a konkolytól, úgy a tudósok is előbb feltárták, megkeresték azokat a hagyományokat, amelyek a haladást elősegítették. Régi igazság: a múltat azért kell megismerni, hogy a jövődőt könnyebben építhessük. Aki mindig előről kezdi a sziszifuszi munkát, az nem fog haladni. Ezért előbb az értékes és a haladó hagyományokat kutatták fel, s ennek birtokában indultak friss és előremutató célkitűzések irányába a tudósok legjobbjai a nép érdekeinek szolgálatában. Érdekeséggé vált emléltük meg, hogy amíg a természettudományokban a tudósok kutatómunkája — a rohamos fejlődés következtében — mindinkább szűkül, szakosodik és a kutatott terület egészen keskeny lesz, addig az irodalomtörténészeknél ennek az ellenkezője történik: a kutatott terület egyre szélesebb és egyre mélyebb.

A szomszéd népek megismerését már évtizedekkel ezelőtt is sürgették Magyarországon. Nemcsak az ismert

írók — közöttük elsősorban Németh László —, de a fiatalok is. Közéjük tartozott a kassai származású Sziklay László is, aki bölcsészettudományi értekezése (*Kazinczy az irodalom kérdéseiről*, Kassa, 1934) után szlovák irodalomtörténettel és a szlovák—magyar kapcsolatokkal foglalkozott (*Hviezdoslav*, 1939; *A szlovák irodalom*, 1942). Közben bővítette a többi szláv nyelvvel kapcsolatos ismeretait, s újabb műveket publikált (*A lengyel—magyar viszony néhány kérdéséről*, 1961; *A kelet-európai összehasonlító irodalomtörténetírás néhány elvi kérdéséről*, 1962; *A szlovák irodalom története*, 1962; *Rôle de Pest-Buda dans formation des littératures est-européennes*, 1964; *Adam Miczkiewicz*, 1968; *A szláv irodalmak kutatása a magyar irodalomtudományban az elmúlt 25 év alatt*, 1971).

Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy nem volt szándékunkban teljes képet adni Sziklay László munkásságáról, csak néhány jellemző és jellegzetes munkájára hívtuk föl a figyelmet, hogy lássuk, milyen úton jutott el a napjainkban megjelent művének megalkotásához. Különbözik is a bibliográfiai adatok jól érzékeltetik, hogyan terjedt ki munkássága az évek folyamán egyre nagyobb területre. Ő maga viszont a következőképpen okolja meg megtett útjának szükségességét: »Teljes tisztánlátásra csak akkor jutunk, ha belátjuk: azon a területen, amely a német s az orosz nemzet, illetőleg kultúra között terül el, a Balti-tenger-től egészen az Égei-tengerig a hasonló vagy sokszor teljesen azonos társ-